

Maruša Avguštin
Radovljica

IRENA MAJCCEN

Rojena 1948 v Mariboru. Diplomirala 1972 na ALU v Ljubljani pri prof. Maksimu Sedeju. Od 1972 do 1977 zaposlena kot oblikovalka in ilustratorica pri Findhorn Publications na Škotskem (Findhorn). Od 1977 do 1982 likovna pedagoginja na osnovni šoli Zvonka Runka v Ljubljani. Od 1982 samostojna umetnica – ilustratorica.

Naslov: Ljubljana, Aljaževa 4, 61000 Ljubljana, tel.: 061/ 559 553

Če imamo v očeh in zavesti zadnje objavljene ilustracije Irene Majccen v knjigi Lojzeta Kovačiča *Zgodbe s panjskih končnic* (MK 1993, Nova slovenska knjiga), si kar ne moremo predstavljati, da je slikarka tudi avtorica povsem drugačnih črno-belih in barvnih risb, s katerimi se seznanjamo v njenih delih konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let. Že sredi osemdesetih let se pojavijo izrazito slikarsko občutene slikanice, čeprav ohranjajo notranje poglobljen stik z besedilom; ki pa ga umetnica kdaj pa kdaj bistveno nadgradi. Če si je Irena Majccen na začetku ilustratorske poti zavestno prizadevala za oživitev tradicije v slovenski ilustraciji in s tem za poudarek na vsebini in pripovedi ter za preseženje „nežnostne“ komponente v podobah za otroke (dr. Ivan Sedej, katalog razstave ilustracij Irene Majccen, Matjaža Schmidta in Alenke Vogelnic, Mestna galerija Ljubljana, 1984), opazamo od srede osemdesetih let vse izrazitejšo težnjo po barvno nasičenih podobah, v katerih postajajo poteze čopiča vse bolj pomembne, sproščene in ekspresivne. Vse izrazitejša postaja igra svetlo-temnega in barvnega „utripanja“, kompozicijo označujejo drzni perspektivični rezi s pogosto „praznim“ osrednjim prostorom. Vidni so kontrasti med velikimi figurami v ospredju in ponavljanjem majhnih v ozadju. Vse to nas spominja na manierizem pozne renesanse, za katerega govorijo tudi značilne razpotegnjene figure in kolorit z bogato rabo modrih, zelenih, rumenih, vijoličnih, škrlatnih in oranžnih barv. Tudi dvobarvne ilustracije kot npr. *Palčki so!* Jožeta Snoja (MK 1989) ali *Izplesani copatki* (MK 1991) delujejo slikarsko.

Pravljice s svojo večpomenskostjo so v slikarkini čustveno in intelektualno razgibani umetniški osebnosti našle v velikih slikanicah idealno mesto za upodobitev njihove večplastnosti v slikarkin likovni jezik. Ta se zdi morda najmočnejši v upodabljanju dramatične in temne strani njihove sporočilnosti. Prav toliko kot

* Besedilo je že bilo objavljeno v razstavnem katalogu, ki so ga ob pregledni razstavi ilustracij Irene Majccen oktobra 1993 v nakladi 350 izvodov izdali Muzeji radovljiške občine in Galerija Šivčeva hiša iz Radovljice.

upodobitev fabule so za slikarko pomembne poteze čopiča, pogosto vzvalovljene kot ognjeni zublji, pa tudi kipenje podob navzgor ali padanje navzdol preko roba slike, in nič manj kompozicija, ki stopnjuje dramatično napetost ter vrsta dekorativnih in hkrati izrazito simboličnih arabesk, ki jih vpleta vanje in z njimi posebej opozarja na globlje plasti pripovedi.

Stalna razpetost ilustratorja med literarno predlogo, otrokom, mladostnikom ali odraslim, ki mu je namenjena, in svojo lastno senzibilnostjo predstavlja vseskozi „nevarnost“, da bo avtor bodisi preveč podlegel besedilu, bodisi se preveč prilagodil bralcu ali izpostavil le svoje videnje zgodbe. Lahko pa ustvarjalna napetost rodi enakovredno sožitje med ustvarjalčevo vizijo, zvestobo podlagi in prilagojenostjo bralcu, kar privede do avtonomne slikanice. In morda prav na meji med polno likovno svobodo in ujetostjo v literarni medij nastajajo umetniško najmočnejše ilustracije – ilustracije, ki nosijo v sebi duha literarne umetnine, duha likovnega umetnika in duha dobe.

Za mnoge ilustracije, ki jih je Irena Majcen oblikovala v dobrih petnajstih letih umetniškega ustvarjanja v preko tridesetih knjižnih publikacijah, lahko zapišemo, da sodijo med omenjene avtonomne slikanice. Še posebej velja to za velike slikanice *Bratec in sestrica* (MK 1985), *Zmerom svojo goni slavček* (MK 1986), *Petra in gazela Frčela* (MK 1987), *Snežica in Rožica* (MK 1988) in čebelice *Kraljevski pravljicar* (MK 1986), *Praprotno seme* (MK 1988) in *Punčka z grdimi lasmi* (MK 1992), da slik za *Zgodbe s panjskih končnic* (MK 1993) in *Lepotico in zver* sploh ne omenjamo.

Vendar zaradi nasičeno barvitih podob v temperi in dvobarvnih pranih temperah ne smemo pozabiti na črno bele risbe s tušem, ki razkrivajo široko kulturno razgledanost umetnice v upodabljanju arhitekture, noše, umetniškega izraza različnih dežel v raznih pravljicah in njenega posebnega smisla za upodabljanje najrazličnejših vrst živali. V njih se jasne črtne risbe in senčenje figur že zgodaj prepletajo s črnimi, sivimi in belimi ploskvami in ustvarjajo vzburljivo napetost. Za slikarko značilno „plamenasto“ vzvalovljeno potezo opazimo že leta 1986 v *Kraljevskem pravljicarju* karelijskih pravljic.

Irena Majcen mnogo knjig, ki jih ilustrira, tudi sama oblikuje in pri tem dokazuje izostren oblikovalski čut in ljubezen do detajla in vinjet, ki jih vključuje v celostno estetsko podobo knjige. Od začetkov ilustriranja redno sodeluje s *Kurirkom* (*Kekcem*) in občasno pri *Cicibanu* in *Pionirskem listu* (PIL-u).

Za slikarkino kvalitetno umetniško rast govorijo najnovejše ilustracije za *Zgodbe s panjskih končnic* Lojzeta Kovačiča (MK 1993) in francosko ljudsko pravljico *Lepotica in zver*.

Zgodbe s panjskih končnic so doživele v javnosti veliko zanimanja in različne komentarje, tako zaradi svoje literarne kot likovne posebnosti. Pisatelj Lojze Kovačič je zanje dobil več priznanj (za radijsko igro *Zgodbe s panjskih končnic* je prejel nagrado na Japonskem), Irena Majcen pa tudi prepričano trdi, da so ilustracije k tem zgodbam njeno najljubše likovno delo doslej. *Zgodbe* so ji pisane na kožo, pravi, in vanje je vložila vse svoje moči. Naslov knjige je mnoge zavedel, da so v ilustracijah pričakovali podobnosti s slikanjem na končnicah. Vendar v slikarkinih podobah, razen nekaterih asociacij, ni tovrstne podrobnosti, saj so Kovačičeve, na rafiniran način v preteklost in v okvir ljudske umetnosti postavljene moderne zgodbe pobudile v Ireni Majcen poetike, ki gradijo na psihoanalizi, na podzavestnem in izvenzavestnem dogajanju v človeku, nemalokrat obrnjenem v destruktivnost in samodestruktivnost. Ilustracije k *Zgodbam s panjskih končnic* so zato odlični prime-

ri za slikarkin izrazito avtorski način interpretiranega literarnega dela. Odlikuje jih značilna ilustratorkina likovna govorica, ki ne skriva bleščečega obvladovanja slikarske obrti z artističnimi slikarskimi in risarskimi potezami. S kontrastiranjem svetlih in temnih partij slike največkrat stopnjuje tesnobnost in mračnost dogajanja, lahko pa s kompozicijskimi in svetlobnimi igrami ustvarja tudi prepričljive komične in ironične učinke. Kompleksnost človekove narave dodatno ilustrirajo številni, v simbolno govorico spremenjeni realistično oblikovani predmeti. Ilustracija k *Zgodbi o Klemenu in njegovi ljubezni* npr. z likovnimi sredstvi nazorno govori o materini posesivnosti. V ospredju slike z desne strani se sklanja nad mizo, s kolačem in drugim pecivom na njej, velika in močna ženska postava s ključem za pasom. V diagonali levo zgoraj so vidna temna vrata s kljuko in odprtino za ključ in na desni, ob kmečki peči na klopi, majhna moška postava – sin. Stisnjen med monumentalno svetlo figuro stroge matere z razgaljenimi rameni in med temna zaklenjena vrata se zdi razpet med željo po osamosvojitvi in usodni ujetosti v njeno čarovniški podobno silo.

Če pomenijo vrh umetniškega ustvarjanja Irene Majcen „blede“ in „sprane“ podobe k *Zgodbam s panjskih končnic*, predstavljajo njen drugi, nič manjši vrh barvne simfonije ilustracije za *Lepotico in zver*. Z bleščečimi klasičnimi formami, z imenitnimi človeškimi in živalskimi figurami, z arhitekturnimi interierji in eksterierji, z „baročnimi“ parki in številnimi arabeskami, s perspektivnimi pogledi v daljavo in s skrivnostno zlato svetlobo, ki se razliva skozi okna, po stopniških in po drevoredih, ustvarja slikarka magični vtis „popolnega“ sveta, kakršnega resnični svet ne premore. „Resničnosti“ upodobljenega sveta daje svojo artistično in duhovno razsežnost poleg zlate svetlobe prevladujoča dvobarvnost modro-rumenih, modro-rdečih, oranžno-rdečih in oranžno-modrih barvnih akordov, ki ustvarjajo aluzije na dualizem in reflektirajo morda predvsem slikarkino notranjost. Po teh slikah si pravljice, v katerih dobro zmaguje nad zlim, ne bomo mogli več predstavljati brez zagonetno večplastne interpretacije Irene Majcen.

Seznam ilustriranih knjig

1. *The Little Church*. David Spangler. Findhorn Publications, 1976
2. *Kako dremlejejo krokodili*. Mirko Vujačić. Založba Borec, 1978 (Kurirčkova knjižnica)
3. *Sinček palček*. Lojze Zupanc. MK 1979 (Čebelica)
4. *Zajčkova hišica*. Ruska ljudska pravljica. MK (Čebelica 242)
5. *Čudovita stenska ura*. Branka Jurca. Založba Borec, 1981 (Kurirčkova torbica)
6. *Makedonske narodne pripovedke*. MK 1981 (Zlata ptica)
7. *Vrtoglavi škrjanček*. Zlata Pirnat. MK 1982 (Cicibanova knjižnica)
8. *Cvetne trate v soncu zlate*. Vojan Tihomir Arhar. Založba Borec, 1982 (Kurirčkova torbica)
9. *Obveščevalec Lesnika*. Ivo Zorman. Založba Borec, 1982 (Kurirčkova knjižnica)
10. *Tiger iz pogorja Kumgang*. Korejske ljudske pripovedi. MK 1982 (Zlata ptica)

11. *Goske labodi*. Ruska ljudska pravljica. MK 1983 (Najdihojca)
12. *Bedin in Bedina*. Slovenska ljudska. Založba Borec, 1983 (Kurirčkova torbica)
13. *Srečni ščurek*. Jože Snoj. Založba Borec, 1983 (Liščki)
14. *Roža z Mucne gore*. Josip Vandot. MK 1984 (Cicibanova knjižnica)
15. *Deklica s tremi lešniki*. Lojze Zupanc. Založba Borec, 1984 (Kurirčkova torbica)
16. *Bratec in sestrica*. Jacob in Wilhelm Grimm. MK 1985 (Velike slikanice)
17. *Afanti*. Ujgurske ljudske zgodbe. Založba Borec, 1985 (Liščki)
18. *Kraljevski pravljicar*. Karelijske ljudske pravljice. MK 1986 (Čebelica)
19. *Zmerom svojo goni slavček*. France Prešeren. Zbirka Poezije dr. Franceta Prešerna. Ljubljana, 1988
20. *Petra in gazela Frčela*. Zdenka Žebre. Založba Borec, 1987 (Planika)
21. *Praprotno seme*. Slovenska ljudska pravljica. MK 1988 (Čebelica)
22. *Snežica in Rožica*. Jacob in Wilhelm Grimm. MK 1988 (Velike slikanice)
23. *Palčki so!* Jože Snoj. MK 1989 (Sinji galeb)
24. *Najdenček*. Jože Vesenjaj. Mohorjeva družba v Celju, 1989 (v redni knjižni zbirki)
25. *Kako nasmejati mamo*. Šimo Ešič. MK 1990 (Čebelica)
26. *Izplesani copati*. Transilvanske ljudske pripovedi. MK 1991 (Zlata ptica)
27. *Mala astronomija*. Marijan Prosen. MATH d.o.o. Ljubljana, 1991. Oprema: Marijan Prosen, Irena Majcen, Jože Kotnik
28. *Punčka z grdimi lasmi*. Ifigenija Šimonovič. MK 1992 (Čebelica)
29. *Zgodbe s panjskih končnic*. Lojze Kovačič. MK 1993 (Nova slovenska knjiga)
30. *Smolček in Špela Počasnela*. Antoinette Wehrmann. MK 1993 (Čebelica)

Lepotica in zver. Francoska ljudska pravljica. Čaka na tisk pri Mladinski knjigi za zbirko Velike slikanice

Beowulf. Angleški ep. V delu za Državno založbo Slovenije

Neiztrohnjeno srce. France Prešeren. V delu za Prešernovo družbo

Bibliografija o ilustratoriki

Ivan Sedej: *Majcen / Schmidt, Vogeljik*. Katalog skupinske razstave ilustracij. Mestna galerija Ljubljana, 1984

Branko Sosič: *Pomenki o ilustracijah. Ekspresivnost potez*. Delo, 13. 4. 1989, str. 5 (Književni listi)

Polona Škodič: *Sodobna otroška knjižna ilustracija. Primorske novice*, 16. 6. 1992, str. 9

Mirko Juteršek: *Zloženska ob skupinski razstavi v Komendi*. 1992

M.(irjam) Ž.(gavec): *Upodobitev Kovačičeve knjige. Republika*, 22. 1. 1993, str. 6

Polona Škodič: *Zloženska ob razstavi ilustracij v Modrijanovem mlinu v Postojni*. 1992

Mirjam Žgavec: *Likovna umetnost/ilustracije. Onstran temnega in svetlega*. Pogovor z Ireno Majcen, ilustratoriko knjige *Zgodbe s panjskih končnic* Lojzeta Kovačiča. *Republika*, 24. 2. 1993, str. 3 (Kultura)

P(eter) K(olšek): *Ilustracije Irene Majcen. Delo*, 28. 1. 1993, str. 6

Tatjana Pregl Kobe: *Zgodbe s panjskih končnic. Vilinska vizija grenkljivih (ilustriranih) zgodb. Delo*, 8. 4.1993, str.15 (Književni listi)

Judita Krivec Dragan: *Akademsko slikarka Irena Majcen. Likovne besede št. 25, junij 1993, str. 57 (Zrcalo)*

Summary

The Illustrator Irena Majcen

At the very beginning of her professional life as an illustrator the Slovenian painter Irena Majcen (born in 1948) made it her goal to revive the tradition of the Slovenian illustration by creating pictures that were closely related to the narrative and by surpassing the „gentleness“ of expression in illustrations for children.

From the mid-80's on her work has shown a stronger tendency towards creating images saturated with colour and her brush strokes have become more and more outstanding, relaxed and expressive. So her images in picture books are artistically autonomous, even though they maintain a deep correspondance with the text.